

ראשי פרקים

עמוד	נושא
2	מבוא
3	א. סקירה תיאורטית
3	1. תיאוריות קואליציוניות
4	2. שיקולי מפלגות יהודיות לצירוף מפלגה ערבית לקואליציה
7	ב. חקר המקרה – כניסת רע"ם לקואליציה 2020
7	1. מאפייני יו"ר רע"ם, מנסור עבאס והנסיבות בהן פעל
9	2. איזון בין שמרנות ללאומיות
10	3. השיח השמרני, אזרחי – עבאס כהמשך/חידוש ל איימן עודה
14	ג. שיקולים קואליציוניים של רע"ם והתנהלות בקואליציה
14	1. שיקולים ועמדות היור" מנסור עבאס
16	2. עבאס, התקשורת ודואליות השיח
17	3. השיח הפוליטי שמקדם עבאס
18	4. אמנה חדשה: דמוקרטיה, פלורליזם ושוויון מגדרי
19	5. היחס למדינת ישראל כמדינה יהודית
20	ד. עמדות רע"ם בסוגיות שונות ודרישותיה מהקואליציה
20	1. התמודדות עם פשיעה ואלימות בחברה הערבית
21	2. התייחסות לחוק קמיניץ
23	3. הסדרת התיישבות הבדואים בנגב
24	4. זיקה בין פוליטיקה למשפט
25	5. זיקה בין פוליטיקה לכלכלה: שיפור מצב אזרחי ישראל הערבים
25	6. שלום
25	7. הקונפליקט הישראלי פלסטיני וחיים משותפים
26	8. שותפות ערבית והרשימה המשותפת
26	ה. ביקורת ומבקרים
27	סיכום
28	ביבליוגרפיה

מבוא

מפלגות שואפות להשתתף בקואליציות כדי ליטול חלק בכוח השלטוני המרכזי ולהשפיע עליו, לזכות בחלוקת תשואות קואליציוניות, להשיג משרות שלטוניות המעניקות שליטה בתקציבים הציבוריים והשפעה על המדיניות הציבורית. בנוסף, פעילותן במסגרת הקואליציה מחזקת את הלגיטימציה והכוח שלהן בקרב ציבור הבוחרים (קורן ושפירא, 1997). הדבר נכון הן לגבי המפלגות היהודיות, הן לגבי רע"ם. ולמרות זאת, המפלגות הערביות, התנגדו באופן עקבי להיכנס לקואליציה ציונית והמפלגות היהודיות התנגדו באופן עקבי להזמין לקואליציה (באופן רשמי) מפלגות ערביות.

רע"ם, הרשימה הערבית המשותפת, החלה במגעים להצטרף לקואליציה של גוש הימין כבר בשנת 2019 ונכנסה לקואליציה של גוש המרכז-שמאל בשנת 2020. צעד זה הפתיע רבים, כי היה היסטורי וחריג: לראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל התירו המפלגות היהודיות שיתוף של מפלגה ערבית בקואליציה. לראשונה (ובמיוחד לאחר העברת 'חוק הלאום') הסכימה מפלגה ערבית, לא ציונית, להיות שותפה בקואליציה במדינה היהודית.

הבעיה העולה מכאן היא הקושי בזיהוי הגורמים שאפשרו, דווקא בעיתוי של שנת 2020, למפלגות היהודיות להזמין מפלגה ערבית לקואליציה, ולמפלגה ערבית לשקול כניסה לקואליציה ציונית. בעיה זאת מציפה שאלות:

שאלת המחקר: מה היו השיקולים והאינטרסים של המפלגות (היהודיות ורע"ם) בשיתוף רע"ם בקואליציה ב 2020?

השערה: כניסת רע"ם לקואליציה ב 2020 התאפשרה בעקבות שילוב של אינטרס מפלגתי להישרדות פוליטית של מפלגות יהודיות שחתרו לשלטון במצב של תיקו פוליטי, בצד מנהיגות מנסור עבאס כשחקן ייחודי, גישה פרגמטית ותחילת שינוי אידיאולוגי בקרב חלק מהמצביעים הערבים.

מטרת העבודה הינה לבחון ולנתח את הגורמים שאפשרו את כניסת רע"ם לקואליציה, תוך ניתוח השיקולים של המפלגות היהודיות והשיקולים של רע"ם - וזאת על רקע תיאוריות קואליציוניות - מתוך כוונה לבחון את השפעת המהלך ההיסטורי הזה על המערכת הפוליטית ועל יחסי יהודים ערבים בישראל.

א. סקירה תיאורטית

1. תיאוריות קואליציוניות

קואליציה היא התאגדות של אישים וקבוצות כדי לממש אינטרסים משותפים והיא מספקת את הדרישה הבסיסית ביותר בדמוקרטיה: תרגום רצון העם (תוצאות הבחירות) למוסד שלטוני. היא מתגבשת על בסיס הסכמה על שתו"פ בין שני גורמים, או יותר, כדי להבטיח תוצאה טובה יותר מכפי שהיתה מתקבלת ללא שתו"פ פוליטיקה קואליציונית הינה התארגנות בזירה האלקטורלית, הפרלמנטרית והממשלתית, בשאיפה ליטול חלק בכוח השלטוני (חלוקת משאבים) המרכזי ולהשפיע עליו קורן ושפירא, 1997).

מפלגות שואפות להשתתף בקואליציות, כדי ליטול חלק בכוח השלטוני המרכזי ולהשפיע עליו, לזכות בחלוקת תשואות קואליציוניות, להשיג משרות שלטוניות המעניקות שליטה בתקציבים הציבוריים והשפעה על המדיניות הציבורית. היתרונות בהצטרפות לקואליציה הם כמה: פעילותן במסגרת הקואליציה מחזקת את הלגיטימציה והכוח שלהן בקרב ציבור הבוחרים, מקנה לה (אם מהווה מפלגת ציר) משקל מופרז ומכה אותה בתשואות גבוהות (משרות, משאבים, מדיניות) ועשויה לשמש אליבי לאי מימוש ההבטחות לבוחר. לצד היתרונות, בהצטרפות לקואליציה יש מגבלות: צורך בשיתוף פעולה עם יריבים, פגיעה בזוהר העצמאית של המפלגה (ביכולתה לדבוק באידיאולוגיה שנבחרה ולקדם מדיניות רצויה) וכן, מאבקי כוח פנים סיעתיים עקב היעדר הסכמה על ויתורים על עקרונות עקב אילוצים קואליציוניים (שם).

יש שלושה סוגים בסיסיים של קואליציות: קואליציה עודפת (surplus/oversized coalition) - שמורכבת משתי מפלגות או יותר, אשר כוחן המשותף עולה על המספר הדרוש כדי להבטיח רוב בפרלמנט. בקואליציה כזאת אין סכנה שפרישת אחת המפלגות תגרום לאובדן מעמד הממשלה כממשלת רוב. קואליציה מזערית זוכה (minimal winning coalition) - שמורכבת משתי מפלגות, או יותר, שכוחן המשותף מבטיח רוב מינימלי בפרלמנט (מעט מעל מחצית המושבים בפרלמנט) אך פרישת אחת מהשותפות משמעה איבוד הרוב הפרלמנטרי. קואליציית מיעוט (minority coalition) - קואליציה המורכבת משתי מפלגות לפחות, שיחד אין להן רוב פרלמנטרי, אך הן לא נדרשות חוקתית לאישור הרכב הממשלה על ידי הפרלמנט. קואליציית מיעוט יכולה לשרוד בתנאי שעומדת מולה אופוזיציה דו-קוטבית או מפוצלת, שאינה יכולה לחבור כדי להפילה או כדי לסכל את מדיניותה (גל-נור ובלנדר, 2013).

על פי רייקר (Riker, 1961) ניתן לסווג קואליציות על פי האינטרסים להקמתן: בניית קואליציה מתוך השפעה של "תורת המשחקים" - מתייחסת לאמנות ההערכה הנכונה של הצעדים שינקטו השחקנים האחרים במערכת הפוליטית ומציעה שקואליציה תקום בכל מקרה רק על סמך עוצמתן המספרית של המפלגות בפרלמנט, תוך התעלמות משיקולי מדיניות. בניית קואליציה על פי 'מסורת הפוליטיקה האירופית', שמציעה שהמניע להקמת קואליציות הוא יצירת מדיניות.

בניית קואליציה על פי הגישה הרציונלית - בניית קואליציה מתוך שיקולי עלות-תועלת, וכתוצאה של מיקוח ממושך על תגמולים בין שחקנים רציונליים, השואפים להשיג רווחים מרביים בעלות מזערית. בניית קואליציה על פי 'עיקרון הגודל' (קואליציה זוכה מזערית) - שחקנים רציונליים יוצרים קואליציות "זוכות", שהן מזעריות בגודלן, במספר השותפים ובריחוק האידיאולוגי.